

ΥΠΑΓΟΜΕΝΗ ΤΑΞΙΚΗ ΘΕΣΗ 1: ΜΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΙ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ

Οι παραγωγικοί εργαζόμενοι είναι εκείνοι που συμμετέχουν άμεσα στην παραγωγή του πλεονάσματος. Στο καπιταλισμό, οι παραγωγικοί εργαζόμενοι είναι αυτοί που δημιουργούν (φτιάχνουν) το καπιταλιστικό εμπόρευμα, το οποίο εμπεριέχει την υπεραξία. Σπεύδω να τονίσω, ότι το εμπόρευμα μπορεί να είναι υλικό προϊόν ή άυλο (υπηρεσία). Στη λογιστική γλώσσα μπορούμε να ταυτοποιήσουμε το εμπόρευμα με την τιμολογούμενη μονάδα πώλησης της επιχείρησης. Ο καπιταλιστής έχει συμφέρον να «πιέζει» τους παραγωγικούς εργαζόμενους να παράγουν όσο γίνεται περισσότερη αξία (άρα και υπεραξία = πλεόνασμα) στην μονάδα του χρόνου, εφόσον βεβαίως τους παρέχει τουλάχιστον το μέσο καθιερωμένο επίπεδο τεχνολογικού εξοπλισμού¹. Επίσης, από τη στιγμή που ολοκληρώνεται η παραγωγή του εμπορεύματος, ο καπιταλιστής έχει υποχρέωση να επιταχύνει όσο γίνεται την πώλησή του, ώστε να υλοποιηθεί η εμπεριεχόμενη υπεραξία (κέρδος). Τις απαιτήσεις αύξησης της ποσότητας της παραγόμενης υπεραξίας στη μονάδα του χρόνου και της ταχείας υλοποίησής της, τις επιτυγχάνει ο καπιταλιστής με την πρόσληψη **μη παραγωγικών εργαζόμενων**. Οι άνθρωποι αυτοί προσφέρουν την εργατική τους δύναμη προς επίτευξη αυτών των σκοπών, με αντάλλαγμα την λήψη ενός ποσοστού του (υλοποιηθέντος) πλεονάσματος. Παραδείγματα μη παραγωγικών εργαζόμενων είναι οι επιστάτες, οι μανάτζερς που κατευθύνουν τους παραγωγικούς εργαζόμενους, το προσωπικό υποστήριξης στα γραφεία, οι εσωτερικοί πωλητές, οι ελεγκτές κλπ. Είναι απαραίτητο να τονιστεί εδώ, ότι η μαρξιστική ορολογία «μη παραγωγικός» δεν περιέχει τίποτα το υποτιμητικό (όπως ίσως έχουμε συνηθίσει στη συμβατική γλώσσα των επιχειρήσεων). Απλά, υπονοεί ότι οι άνθρωποι αυτοί δεν έχουν άμεση ανάμιξη στην παραγωγή του πλεονάσματος (τιμολογούμενου προϊόντος), αλλά υποστηρίζουν την παραγωγή του. Ο ρόλος τους είναι εξ ίσου σημαντικός με τους παραγωγικούς εργαζόμενους. Σημειώνεται ότι οι μη παραγωγικοί εργαζόμενοι συμμετέχουν ταυτόχρονα (α) στην υπαγόμενη ταξική διεργασία (λαμβάνουν μερίδιο του πλεονάσματος) και (β) στην μη ταξική διεργασία της ανταλλαγής της εργατικής τους δύναμης (σύναψη εργασιακής σύμβασης με την επιχείρηση – εργοδότη). Συνεπώς οι μη παραγωγικοί εργαζόμενοι κατέχουν εσωτερικές (στην επιχείρηση) υπαγόμενες ταξικές θέσεις. Οι διεργασίες επιτήρησης, πειθαρχίας, κατεύθυνσης, υποστήριξης, προμήθειας υλικών υποστήριξης κλπ που εκτελούνται από τους μη παραγωγικούς εργαζόμενους αποτελούν **μη ταξικές διεργασίες** (ως μη σχετιζόμενες με την παραγωγή, πρώτη λήψη και πρώτη διανομή του πλεονάσματος).

¹ Με άλλα λόγια πιέζει συνέχεια για αύξηση της παραγωγικότητας εργασίας.

ΥΠΑΓΟΜΕΝΗ ΤΑΞΙΚΗ ΘΕΣΗ 2: ΜΑΝΑΤΖΕΡΣ ΠΟΥ ΑΝΑΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ

Όπως ήδη αναφέραμε, ο καπιταλιστής (ΔΣ της εταιρείας) βρίσκεται σε μια διαρκή αγωνία επιβίωσης έναντι του ανταγωνισμού, να πουλάει συνεχώς φθηνότερα (the coercive laws of competition). Τούτο επιτυγχάνεται κυρίως με αύξηση της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου, δηλαδή του σταθερού κεφαλαίου (μηχανήματα, τεχνολογίες κλπ) σε σχέση με το μεταβλητό κεφάλαιο (αριθμός παραγωγικών εργαζόμενων). Έτσι, με την προσθήκη δεδομένης «ζωντανής» εργασίας (ανθρωποωρών) παράγονται περισσότερες μονάδες χρήσης, άρα μειώνεται η αξία ανά μονάδα χρήσης, συνεπώς και η τιμή της. Κατά την μαρξιστική ορολογία, η αύξηση της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου ονομάζεται συσσώρευση κεφαλαίου (capital accumulation), ενώ κατά την συμβατική ορολογία των επιχειρήσεων «επενδύσεις παγίου εξοπλισμού». Οι μάνατζερς που είναι εξουσιοδοτημένοι από το ΔΣ να επιλέγουν εύστοχα επενδυτικά σχέδια, αντλούν χρηματικά κεφάλαια από το ήδη παραχθέν πλεόνασμα, που για τον σκοπό αυτό ονομάζονται «παρακρατούμενα κέρδη». Από τη σκοπιά αυτή, οι μάνατζερς αυτοί κατέχουν την υπαγόμενη ταξική θέση των ληπτών πλεονάσματος με σκοπό την συσσώρευση κεφαλαίου. Η (υπαγόμενη) ταξική αυτή θέση είναι εσωτερική (στην επιχείρηση). Οι διεργασίες επιλογής επενδύσεων, προμήθειας εξοπλισμών, επιτήρησης κατασκευών κλπ αποτελούν **μη ταξικές διεργασίες**.

ΥΠΑΓΟΜΕΝΗ ΤΑΞΙΚΗ ΘΕΣΗ 3: ΟΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

Κάθε επιχείρηση κατέχει έναν πάγιο εξοπλισμό, που πρέπει να «ακουμπήσει» στη γη. Στο σύστημα του καπιταλισμού, η γη ανήκει σε ιδιώτες ή στο κράτος. Ο ιδιοκτήτης της γης, για να επιτρέψει την πρόσβαση στη γη του παίρνει σαν αντάλλαγμα ένα μερίδιο από το (ήδη παραχθέν) πλεόνασμα. Με την ιδιότητα αυτή, κατέχει την υπαγόμενη ταξική θέση του ιδιοκτήτη της γης (landlord). Σημειώνεται εδώ, ότι το μέγεθος του μεριδίου είναι ανάλογο με την πλεονεκτικότητα (ζήτηση) που έχει η θέση της γης σε σχέση με το αντικείμενο του καπιταλιστή. Η (υπαγόμενη) ταξική αυτή θέση είναι εξωτερική (σε σχέση με την επιχείρηση).

ΥΠΑΓΟΜΕΝΗ ΤΑΞΙΚΗ ΘΕΣΗ 4: ΟΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ (ΜΕΤΟΧΟΙ)

Τα μέσα παραγωγής (κτίρια, μηχανήματα, οχήματα κλπ) μπορεί να ανήκουν σε άτομα που είναι διαφορετικά από τους βιομηχανικούς καπιταλιστές (ΔΣ). Τούτο είναι σχεδόν πάντα αληθές στη σύγχρονη μεγάλη ανώνυμη εταιρεία (joint stock company), όπου η

ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής είναι μοιρασμένη σε πολλά, συχνά πολλές χιλιάδες άτομα. Τα άτομα αυτά ονομάζονται «μέτοχοι» (shareholders), ενώ οι τίτλοι που αναγράφουν το ποσοστό που τους ανήκει «μετοχές». Για παράδειγμα, μια ανώνυμη εταιρεία με μέσα παραγωγής (ονομαστικής) αξίας 10.000.000 μπορεί να μοιράσει την αξία σε 10.000 τίτλους μετοχών ονομαστικής αξίας 1000 (μετοχικό κεφάλαιο 10.000.000)². Έτσι, αν κάποιος κατέχει 200 μετοχές, είναι ιδιοκτήτης των μέσων παραγωγής κατά ποσοστό $200.000/10.000.000 = 2\%$. Οι ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής, για να διαθέσουν την ιδιοκτησία τους στους καπιταλιστές ώστε να είναι εφικτή η θεμελιώδης ταξική διεργασία (δηλαδή η παραγωγή του πλεονάσματος – υπεραξίας), πρέπει να αμειφθούν. Έτσι, οι καπιταλιστές προβλέπουν για λογαριασμό τους μερίδια από το πλεόνασμα. Αυτά είναι τα γνωστά μερίσματα, τα οποία αποτελούν χρηματικές ροές προς τους μετόχους προερχόμενες από το πλεόνασμα (κέρδος). Από αυτό προκύπτει, ότι οι μέτοχοι κατέχουν υπαγόμενη ταξική θέση και το μέρισμα είναι (υπαγόμενο) ταξικό έσοδο. Σημειώνω εδώ ότι οι κάτοχοι μετοχών που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο μπορεί να έχουν και σημαντικό (εκτός από το μέρισμα) πρόσθετο εισόδημα από μη ταξική προέλευση (δηλαδή όχι πρώτη διανομή από το πλεόνασμα – υπεραξία, όπως είναι το μέρισμα): Είναι πιθανό, οι καπιταλιστές (ΔΣ) να αποφασίσουν, αντί να διανείμουν μέρισμα, να παρακρατήσουν τα αντίστοιχα κέρδη με σκοπό την συσσώρευση κεφαλαίου (παρακρατούμενα κέρδη για επενδύσεις). Τούτο δημιουργεί καλή φήμη στην αγορά και αυξάνεται (στο χρηματιστήριο) η ζήτηση της μετοχής. Ο κάτοχος της μετοχής (ιδιοκτήτης), πουλώντας εκείνη τη στιγμή μετοχές υλοποιεί κέρδος, σε σχέση με την τιμή που αγόρασε την μετοχή (υπερτίμημα). Το κέρδος αυτό αποτελεί μη ταξικό έσοδο, διότι δεν προέρχεται από (πρώτη) διανομή πλεονάσματος.

Σημειώνω επίσης κάτι αξιόλογο: Ο κάτοχος μετοχών επιχειρήσεων που δεν είναι παραγωγικές (π.χ. τράπεζες, χρηματοοικονομικοί οργανισμοί, εμπορικές επιχειρήσεις) δεν κατέχουν υπαγόμενες ταξικές θέσεις, αλλά μη ταξικές. Τα εισοδήματα από τα μερίσματα τέτοιων μετοχών είναι μη ταξικά.

ΥΠΑΓΟΜΕΝΗ ΤΑΞΙΚΗ ΘΕΣΗ 5: ΟΙ ΔΑΝΕΙΣΤΕΣ ΧΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ο καπιταλιστής χρειάζεται χρηματικό κεφάλαιο (credit) για να ξεκινήσει ή να διευρύνει την παραγωγική διαδικασία. Το κεφάλαιο αυτό διοχετεύεται για την αγορά πάγιου εξοπλισμού (επενδυτικό κεφάλαιο), για την προμήθεια πρώτων υλών και για την αγορά

² Το οικόπεδο μπορεί να είναι είτε ιδιόκτητο (οπότε περιλαμβάνεται στο μετοχικό κεφάλαιο) ή μισθωμένο οπότε υπόκειται στην υπαγόμενη ταξική ροή του προηγούμενου κεφαλαίου.

εργατικής δύναμης (μεταβλητό κεφάλαιο). Το κεφάλαιο των δυο τελευταίων περιπτώσεων καλείται συχνά «κεφάλαιο κίνησης» (working capital). Γενικά οι ανάγκες κεφαλαίου καλύπτονται με ίδια κεφάλαια (μετοχικό κεφάλαιο και / ή παρακρατούμενα κέρδη) αλλά τούτα μπορεί να μην επαρκούν. Το κενό το καλύπτει ο **χρηματικός καπιταλιστής** (money capitalist), ο οποίος διαθέτει στον βιομηχανικό (παραγωγικό) καπιταλιστή το απαραίτητο χρηματικό κεφάλαιο, για να ξεκινήσει ή να διευρύνει την θεμελιώδη ταξική διεργασία. Σε αντάλλαγμα, ο βιομηχανικός καπιταλιστής επιστρέφει στον χρηματικό καπιταλιστή το αρχικό κεφάλαιο συν το κέρδος του τελευταίου, που στη χρηματοοικονομική γλώσσα ονομάζεται τόκος. Από αυτό προκύπτει ότι οι χρηματικοί καπιταλιστές (δανειστές) κατέχουν υπαγόμενη ταξική θέση και ο τόκος είναι (υπαγόμενο) ταξικό έσοδο. Η πιο συνηθισμένη μορφή χρηματικού καπιταλιστή στη μοντέρνα οικονομία είναι οι τράπεζες. Σημειώνω επίσης, ότι ο τίτλος που πιστοποιεί το δανεισθέν κεφάλαιο και το αντίστοιχο επιτόκιο ονομάζεται ομόλογο, το οποίο φέρει και τα «κουπόνια» για την τακτική είσπραξη του υπαγόμενου ταξικού εσόδου, δηλαδή του τόκου.

Οι μέτοχοι και οι ομολογιούχοι θεωρούνται αμφότεροι πηγές χρηματοδότησης της καπιταλιστικής επιχείρησης. Από τα παραπάνω όμως προκύπτει ότι ανήκουν σε διαφορετικές υπαγόμενες τάξεις. Η διαφορετικότητα αυτή συχνά τους φέρνει σε αντίθεση – αντιπαράθεση. Για παράδειγμα, από τη νομοθεσία η καταβολή του τόκου προς τους δανειστές είναι υποχρεωτική, ενώ η καταβολή του μερίσματος προς τους μετόχους όχι. Τούτο σημαίνει ότι η καταβολή του τόκου μπορεί να «μην αφήσει περιθώρια» για την καταβολή μερίσματος. Αντίστροφα, η επιθετική συσσώρευση κεφαλαίου μπορεί να ανεβάσει τη τιμή της μετοχής, να βάλει όμως (μεσομακροπρόθεσμα) την επιχείρηση σε μεγάλο χρηματοοικονομικό κίνδυνο και ο δανειστής να κινδυνεύει να μην εισπράξει τον τόκο του (κίνδυνος χρεωκοπίας).

Τόσο οι μέτοχοι, όσο και οι δανειστές δεν κατέχουν υπαγόμενες ταξικές θέσεις, αν δανείζουν σε μη παραγωγικές (μη βιομηχανικές) επιχειρήσεις, όπως τράπεζες, χρηματοοικονομικούς οργανισμούς, εμπορικές εταιρείες, εταιρείες λιανοπωλητών. Κατέχουν μη ταξικές θέσεις και τα αντίστοιχα εισοδήματα (μερίσματα – τόκοι) είναι μη ταξικά.